

Monopol. Hvorfor lytter vi til økonomerne?

Finanskrisen står tilbage som en pinlig påmindelse om den økonomiske videnskabs manglende kraft.

DAVID BUDTZ PEDERSEN, FREDERIK STJERNFELT OG LASSE JOHANSSON

POLITIKEN, 8 MARTS 2014

I dag er der stort set ingen, der sætter spørgsmålstegn ved den rolle, økonomer har fået i samfundet. Men sådan har det ikke altid været. Økonomernes dominans som professions- og definitionsmagt er resultatet af en langvarig forhandlingsproces.

Både internt i den akademiske verden og eksternt i samfundet har økonomi etableret sig som den autoritative samfundsvidenskab. Gennem en succesfuld positionering af den økonomiske ekspertise igennem snart fem årtier har økonomer fået status af den mest anvendte samfundsekspertise i de europæiske lande.

Indsigtsfulde mennesker har beskæftiget sig med samfundsøkonomi langt tilbage i historien. Men det var først med Adam Smith og specielt med udgivelsen af hans bog 'The Wealth of Nations' i 1776, at den moderne økonomi blev grundlagt.

Senere kom Karl Marx med i kredsen af nationaløkonomer, der undersøger prisdannelse, produktion og fordeling af indkomst. Men det var ikke før perioden 1870-1910, at den moderne økonomiske videnskab udviklede en systematisk analyse af udbud og efterspørgsel som de elementer, der i fællesskab bestemmer prisen på og mængden af varer.

Vi skal endnu længere op i historien, før økonomien for alvor får en central rolle i samfundsindretningen. Med udgivelsen af John Maynard Keynes værk 'The General Theory of Employment, Interest and Money' fra 1936 får den økonomiske ekspertise en afgørende politisk dimension. Keynes så, hvordan tilpasningen af priser på markedet ikke altid er lige så hurtig og effektiv, som de fleste andre økonomer mente.

Det brugte han til at forklare stigninger i ledigheden i forbindelse med lavkonjunkturer og kriser – for eksempel depressionen i 1930'erne. Dermed skabte Keynes en vigtig rolle for den økonomiske politik – finanspolitikken. Den skal stimulere efterspørgslen i økonomien og dermed påvirke ledigheden.

DER ER sket meget i den økonomiske videnskab siden Smith, Marx og Keynes.

Økonomisk teori er blevet udbygget med avancerede modeller for beregning af menneskers adfærd, forbrugsbehov og produktivitet.

Alligevel findes der stadig i dag ingen bredt accepteret og samtidig præcis afgrænsning af, hvad der kendetegner økonomi som videnskab. På grund af den tætte relation mellem økonomi og politik vil nogle endda sætte spørgsmålstegn ved, om økonomi overhovedet er en eksakt videnskab.

I modsætning til andre videnskaber, hvor modellerne hele tiden nuanceres og forfines og opnår

større forudsigelighed, har den økonomiske videnskab ikke været i stand til at forudsige de mest fundamentale forandringer i den økonomiske virkelighed. Helt basale fænomener som boligpriser, realløn, beskæftigelse, forbrugertillid, renteutvikling kan kun forudsiges ved at opstille idealiserede modeller for menneskelig adfærd.

Disse modeller er baseret på et forsimplet menneskesyn og er ikke i stand til at tage højde for irrationel adfærd som overoptimistiske investeringer. Finanskrisens udbrud og globale gennemslagskraft i 2008 står tilbage som en pinlig påmindelse om den økonomiske videnskabs manglende forudsigelses- og forklaringskraft.

Ingen af disse begivenheder har givet anledning til at overveje økonomernes dominans som samfundsmæssig ekspertise. Tværtimod har den økonomiske ekspertise aldrig stået stærkere.

I Danmark sad økonomer ved bordenden, da man udviklede moderniseringsreformen, strukturreformen og kvalitetsreformen. Et udvalg bestående af overvejende økonomer har i Produktivitetskommissionen fået til opgave at udrede de politiske initiativer, der skal sikre Danmarks konkurrenceevne inden for uddannelse, forskning og innovation.

Økonomer har i løbet af de seneste årtier tilkæmpet sig en dominerende position i det videnskabelige felt og et vidensmonopol i samfundsdebatten. Som led i denne kamp stiftede Sveriges Riksbank i 1969 Nobelprisen i Økonomi, der skulle give økonomien status af at være en videnskab på linje med naturvidenskaben.

Få år forinden fik økonomerne i Danmark et selvstændigt rådgivningsorgan under Økonomiministeriet, Det Økonomiske Råd (bedre kendt som vismandsinstitutionen), der siden har fået massiv indflydelse på udviklingen af det danske samfund.

STØTTEN TIL det økonomiske felt har antaget mange former. Med reformbølgen i de offentlige institutioner i 1990'erne blev økonomistyring implementeret som den vigtigste styringsteknik i hele den vestlige verden.

Med udviklingen af New Public Management blev den økonomiske teori for individuel adfærd (nyttmaksimering) gjort til ideal for alle samfundsinstitutioner.

Resultatkontrakter, performancemål, bonusordninger, evalueringer er alle styringsredskaber baseret på økonomisk adfærd. Hele den økonomiske forståelsesramme, der ligger bag Finansministeriets dominans som politisk institution, er udledt af Dream-modellen, der beregner de økonomiske agents adfærd på basis af en formel beskrivelse af deres incitamenter og handlemuligheder.

Hvis ikke de økonomiske agenter på forhånd handler i overensstemmelse med de økonomiske lærebøger, kan embedsmænd og politikere opstille sanktioner og belønningsmekanismer, der skaber den ønskede adfærd.

Med 'corydonismen' og konkurrencestaten har denne tendens i dansk politik fået et klart ansigt. Men det er værd at huske på økonomernes lange vej til samfundsmagten. Der er ingen normalvidenskab i økonomien og ingen liste over metoder og teknikker, som alle skriver under på.

Måske er tiden kommet til at diskutere økonomernes rolle og se på, om der er behov for at afveje den økonomiske ekspertise med anden samfundsvidenskabelig og humanistisk viden.

David Budtz Pedersen er forskningsleder, Frederik Stjernfelt er professor, og Lasse Johansson er videnskabelig assistent ved Humanomics Research Centre på Københavns Universitet.